

– М. С.]. Жаль, що Київську Русь поруйнувала татарська навала. Духом своїм ми належимо Європі, наголошує Олесь Терентійович, і, може, справді «ключ від майбутніх проблем континенту лежить у нашій українській кишені <...> будемо вірити» [Там само]. Вірити варт і в те, що Бог «відкрив нам дорогу до європейського дому! Бо тільки там Україна знайде свій порятунок, там – наша доля!...» [Там само].

Сучасне мовознавство прийняло версії Панаса Мирного й Олеся Гончара про коріння, походження української мови, зокрема ту, що наша мова, як і інші слов'янські, бере свій початок із мови спільнослов'янської або її сліди треба шукати в XI столітті, а не в XIV, оскільки в цей час вона мала своє самобутнє, цілком самодостатнє обличчя, вирізнялася з-поміж інших генетично споріднених мов власним фонетичним, лексичним, граматичним, стилістичним ладом.

Література

1. Гончар О. Цвіт слова народного / О. Гончар // Письменницькі роздуми : літературно-критичні статті. – К., 1980. – С. 296–303.
2. Гончар О. Щоденники : у 3-х т. / О. Гончар ; упоряд., підготов. текстів, іл. матеріалу В. Д. Гончар. – К. : Веселка, 2002–2004. – Т. 1: (1943–1967). – 455 с. ; т. 2: (1968–1983). – 2003. – 607 с. ; т. 3: (1984–1995). – 2004. – 606 с.
3. Квітка-Основ'яненко Г. Ф. Твори : у 6-и т. / Г. Ф. Квітка-Основ'яненко. – К. : Держлітвидав, 1957. – Т. 4 : Оповідання. Пан Халевський. – 419 с.
4. Мирний Панас (П. Я. Рудченко) Зібрання творів : у 7-и т. / Панас Мирний. – К. : Наукова думка, 1971. – Т. 7 : Поезія. Публіцистика. Епістолярій. – 663 с.
5. Степаненко М. Рідне українське слово / М. І. Степаненко. – Полтава : АСМІ, 2005. – 391 с.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2013 р.

УДК 811.161. 2'276'373.43

О. А. Стишов

СУБСТАНТИВНІ КОМПОЗИТИ-НЕОЛОГІЗМИ В МОВІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ

Стишов О. А. Субстантивні композити-неологізми в мові сучасних українських ЗМІ. Статтю присвячено вивченню різних типів іменникових інновацій, утворених основоскладанням, на матеріалі мови сучасних українських ЗМІ. Проаналізовано словотворчі, семантичні та стилістичні особливості композитів-неологізмів.

Ключові слова: композит, основоскладання, інновація, неологізм, словотвірчий тип.

Стишов А. А. Субстантивные композиты-неологизмы в языке современных украинских СМИ.

Статья посвящена изучению различных типов инноваций имен существительных, образованных основоскладанием, на материале языка современных

українських СМІ. Проаналізовані словообразовательные, семантические і стилістические особености композит-неологізмів.

Ключевые слова: композит, основосложнение, інновація, неологізм, словообразовательный тип.

Styshov O. A. Substantive composite neologisms in the language of modern Ukrainian mass media.

The article is devoted to the research of different types of compoundnouninnovations, based on the material of modern Ukrainian mass media. Word-forming, semantic and stylistic peculiarities of composite neologisms have been analysed.

Key words: composite, composition, innovation, neologism, word formation type.

Фактичний матеріал переконливо свідчить про активізацію в сучасній українській мові різних типів складних слів. Адже словоскладання відіграє важливу роль у номінативному й комунікативному процесах як у літературній мові, так і в не кодифікованих її різновидах – соціальних і авторських субмовах. Воно відбиває загальну тенденцію до зростання складних понять у різних царинах діяльності людини, її раціонального мислення, світосприйняття, а також почуттів, настроїв тощо. Такі одиниці – свідчення своєрідності певної мови, культури, традицій, менталітету народу – носія цієї мови.

Зарубіжна і українська мовознавча наука має значні напрацювання з вивчення різних типів складних слів із погляду виникнення і розвитку, структури й семантики, їхнього функціонування в різних дискурсах і стилістичного використання. Характерно, що в останні десятиліття засвідчено значне зацікавлення лінгвістів вивченням різних типів складних слів у мовах (О. Д. Мешков, Л. Ф. Омельченко, Д. О. Квеселевич, С. С. Воробйова, В. А. Карпюк, М. Бліхарський, Р. Гжегорчикова, Х. Ядацька, А. В. Березовенко, В. Л. Варановіч, В. Л. Григор'єв, О. А. Земська, О. С. Кубрякова, Т. І. Кочеткова, О. І. Моїсеєв, М. Я. Брицин, О. В. Петров, С. В. Гудилова, О. О. Лапшина, Л. І. Ніколаєнко, К. Хандке, Н. Marchand та багато ін.). Студіюванню названих одиниць в сучасній українській мові присвячено роботи Н. Ф. Клименко, Л. Є. Азарова, К. Г. Городенської, Є. А. Карпіловської, А. М. Нелюби, Ж. В. Колоїз, Г. М. Вокальчук, Г. М. Віняр, М. П. Годованої, Л. М. Ніколаєнко, І. Я. Мислави-Бунько, М. В. Бойчук та ін. Проте вважаємо, що назване питання в нашій мові потребує більш виваженого й ґрунтовнішого вивчення, оскільки корпус інноваційних складних одиниць у сучасній українській мові постійно зростає та урізноманітнюється, заповнюючи номінативні лакуни, що постійно виникають. Через це є актуальним студіювання різних типів композитів в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст. Видається необхідним

виявити основні тенденції динаміки, закономірності оновлення корпусу названої категорії. Адже надзвичайно слухним є твердження українського лінгвіста Є. А. Карпіловської: «Можна без перебільшення стверджувати, що аналіз змін в українській мові зосереджує весь комплекс проблем сучасної мовознавчої науки. Саме цим спричинена увага до мовознавчої динаміки вчених, які працюють у різних мовознавчих галузях: лексикологів, лексикографів, дериватологів, граматистів, ономастів, стилістів і фахівців з культури мови. У центрі таких досліджень перебувають передусім інноваційні процеси в мові як один з найактивніших виявів мовної динаміки» [2, с. 3].

Мета статті – виокремлення й аналіз різних типів іменникових композитів-неологізмів, зокрема їх структурних, семантичних та інших особливостей на матеріалі мови сучасних українських ЗМІ.

Поява й інтенсивне функціонування таких одиниць у мові мас-медіа не випадкові: вони становлять найбільш зручний та економний засіб називання різноманітних предметів, понять, явищ, індивідуумів, нерідко ще й із семантико-стилістичною характеристикою. Такі складні інновації відбивають реалізацію в мові важливої тенденції до економії мовних засобів і зусиль, а тому мають також важливе прагматичне значення для дискурсу ЗМІ – економія дорогого ефірного часу та друкованого рядка. У нашій статті поняття «композит» розглядаємо, ідучи за Н. Ф. Клименко [3, с. 262], у вузькому розумінні, тобто це складні слова, утворені основоскладанням.

В аналізованій період помітна активізація деривації різних типів нових композитів-іменників, у творенні яких бере участь запозичена чи питома основа. Предметом нашої уваги є як загальномовні неологізми, так і оказіоналізми.

Загальновідомо, що більшість мовознавців розрізняють основоскладання чисте і складно-суфіксальне, коли основи поєднуються за допомогою інтерфіксів *o*, *e* (*ε*), які дослідники вважають однією з основних релевантних ознак таких складних одиниць. Правда, дехто з лінгвістів виділяє ще складно-суфіксально-префіксальне основоскладання [1, с. 129].

В українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст. засвідчено незначну кількісну перевагу утворень основоскладанням із суфіксацією (*однофракційник*, *високопосадовець*, *рідновір'я*) над композитами, деривованими чистим основоскладанням (*блогосфера*, *металокрадій*, *нижчевартість*).

Фактичний матеріал засвідчив, що більшість композитів-неологізмів виникає переважно на основі вільних словосполучень, пор.:

інженерія квіток (*квітів*) – *квіткоїнженерія*, *утворення курсу [валюти]* – *курсоутворення*, *знати про страви* – *стравознавство*, *творення сюжету* – *сюжетотворення*. Помічено, що в останні роки почастішали випадки творення таких одиниць за аналогією й завдяки асоціативному мисленню. Напр.: *цінопад*, *грошепад*, *голепад* (пор.: *снігопад*, *листопад*); *холодомор*, *кризомор* (пор.: *голодомор*); *гречкоїд* (пор.: *м'ясоїд*); *грошописець* «фальшивомонетник» (пор.: *іконописець*); *драконоборець* (пор.: *змієборець*) тощо. Однак зафіксовано також нечисленні утворення на основі фразем (відфраземні деривати) – *локишиновішання* (від *вішання* (*вішати*) *локишини* (*локишину*)); *новоукраїнець* (від *новий українець*), *грошороб* (від *робити* (*зробити*) *гроші* «мати (одержати) якийсь зиск, накопичити кошти, отримати прибутки внаслідок певних дій, операцій, продажу, спекуляцій тощо»), *козанострівець* (від *коза ностра* «сицилійська злочинна організація, яку дехто трактує як мафію»). Окремі композити-неологізми виникли в аналізований період завдяки калькуванню: *рукоборство* (з англ. *armwrestling* від *arm* – рука і *wrestling* – боротьба), *новомова* (з англ. *new speak*).

Варто докладніше проаналізувати структурно-словотвірні особливості композитів-неологізмів. Відзначаємо зростання продуктивності ряду компонентів (твірних основ) у нових складних словах, що можуть виступати як у пре-, так і в постпозиції. Серед них в останні десятиліття засвідчено збільшення давнозапозичених і нових іншомовних складників: **нафт-** (*нафтокороль*, *нафтопромисловик*, *нафтотрейдер* *нафтобізнес*, *нафтомафія*); **грант-** (*грантодавець*, *грантоотримувач*, *грантопошукувач*); **грош-** (*грошодавець*, *грошописець*); **валют-** (*валютобязнь*, *валютодавець*, *валютотримач*); **-терапія** (*глинотерапія*, *дельфінотерапія*, *квіткотерапія*, *словотерапія*, *шокотерапія*), **-терапевт** (*працетерапевт*, *сміхотерапевт*, *глинотерапевт*), **-психолог** (*народнопсихолог*, *космопсихолог*), **-трейдер** (*зернотрейдер*, *газотрейдер*) тощо. З-поміж питомих твірних компонентів-основ продуктивними у процесі творення нових композитів у мові сучасних ЗМІ є такі: **народ-** (*народопсихолог*, *народослужитель*, *народоборець*, *народовірець*); **нов-** (*новопризначенець*, *новорухівець*, *новокомуніст*, *новобагатько*); **україн-** (*україноментальність*, *україноохоронець*, *україноканадець*, *україноненависник*, *українозневажаєць*, *нашоукраїнець*); **держав-** (*державознавець*, *державотворець*, *державобудівник*); **влад-** (*владодержець*, *владореформатор*); **творен-** (*програмотворення*, *підручникотворення*, *націстворення*); **нос-** (*мандатносець*, *імідженосець*, *кийконосець*); **слов-** (*слововилив*, *словообіг*, *словозбір*); **вір(а)-** (*віронетерпимість*, *рідновір'я*, *чужовір'я*);

світ- (світотворення, світостановлення, світовідношення, світовлаштування, світолад); **сам-** (самодіалог, самовозвеличення, саморуїнація, самоошукування, саморозвінчання); **-давець** (чекодавець, орендодавець, грошодавець, лізингодавець, хабародавець, житлодавець, грантодавець); **-люб** (каволюб, словолюб, людолуб, душолуб); **-творення** (державотворення, законотворення, громадянотворення, міфотворення) та ін. Характерно, що більшість наведених вище продуктивних твірних складників і слів виступають ключовими словами зазначеної вище доби. Пор. у контекстах: *Влада Азербайджану хотіла підкреслити, що дотримується світових тенденцій у боротьбі за екологічно чистий нафтобізнес.* gazeta.dt.ua; *Дельфіноterapia – новий напрямок реабілітації, що працює в Україні не більше 5 років* (www.dcp.org.ua); *Україноментальність творчих пошуків художника, його прагнення докопатися до коріння і основ національного почуття через фольклор свідчить про те, що він не пройшов поза тих романтично-екзистенційних ідей, які хвилювали українську інтелігенцію на початку ХХ століття* (<http://lib.ua-ru.net/inode/19811.html>); *Однак новобогатько соромиться свого походження і робить усе можливе, щоб навчитися хороших манер, здобути освіту і близько зійтися з представниками вищого світу* (www.zarlit.com/making/373p8.html).

Значна частина іменникових композитів-неологізмів чітко відбивають екстралінгвальні чинники розвитку мови, тобто всі найновіші виклики та віяння новітньої доби, пор.: *державотворення, новобогатько, нашоукраїнець, націєвиховання, кредитоотримувач, інтернетозалежність, моводемократія* та багато ін.

За нашими спостереженнями аналізовані слова здебільшого постали на основі кількох словотворчих моделей та словотворчих типів. Варто, на нашу думку, зупинитися на цьому докладніше.

Серед нових іменників-композитів найбільшу кількість становлять одиниці з першою субстантивною і другою дієслівною основою, утворені на основі об'єктної синтаксичної конструкції, до складу якої входить опорне дієслово недоконаного виду із залежним іменником, найчастіше без прийменника + певний суфікс. За названою моделлю постали такі продуктивні словотвірні типи на позначення назв осіб, які мають словотвірне значення «особи за певною професією, видом занять, посадою, соціальним станом, дією, поведінкою, рисою характеру, вдачею тощо»: 1) із суфіксом **-ець**: *носити мандат – мандатоносець, носити кийок – кийконосець, носити імідж – імідженосець, творити добро – добротворець, творити текст (тексти) – текстотворець, писати рими – римописець* «поет», *давати*

звіт – звітодавець, бороти вогонь – вогнеборець «пожежник», *вбивати народ – народовбивець* та ін.; 2) із нульовим суфіксом: *рубати правду – правдоруб, давити кнопку (кнопки) – кнопкодав, робити гондоли – гондолороб, жерти гранти – грантожер, жерти рекламу – рекламожер* та ін.; 3) із суфіксом **-ач**: *отримувати кредит – кредитоотримувач, отримувати лізинг – лізингоотримувач, тримати валюту – валютотримач, тримати чеки – чекотримач, шукати стиль – стилешукач, встановлювати право – правовстановлювач* та ін. Названа вище модель слугувала для продуктивного словотвірного типу на позначення назв конкретних предметів із загальною семантикою «той, що виконує певну дію, має певне практичне призначення» та нульовим суфіксом: *ділити борозну – борозноділ, різати плитку – плиткоріз, ловити жучків – жучколов* «прилад для ловлення жучків, тобто підслухок», *зачіпати ґрунт – ґрунтозачепи, возити баржі – баржовоз, возити пісок – пісковоз* тощо. Засвідчено також малопродуктивний словотвірний тип із схожим до попереднього значенням та суфіксом **-ач**: *приймати злив – зливоприймач, прокладати курс – курсопрокладач, розкидати сіль – солерозкидач*.

Досить значну групу, що постійно поповнюється, серед іменників-новотворів становлять композити, утворені чистим основоскладанням на основі об'єктної конструкції – стрижневого субстантива (переважно віддієслівного), який вимагає іменника у формі родового, знахідного чи орудного відмінка (іноді з прийменником). Перший продуктивний словотвірний тип об'єднує нові складні деривати на позначення різноманітних процесів і станів: *карбування слів – словокарбування, творення підручників – підручникотворення, творення словників – словникотворення, утворення права – правоутворення, утворення слогана – слоганоутворення, поклоніння кумирів (кумирам) – кумиропоклоніння, виховання нації – націєвиховання, споживання ресурсів – ресурсоспоживання, залежність від інтернету – інтернетозалежність* тощо. До другого малопродуктивного словотвірного типу входять субстантиви-інновації на позначення осіб за певною професією або видом занять: *торговець бензином – бензоторговець, виробник реклам – рекламовиробник*. Засвідчено ще й третій (також малопродуктивний) словотвірний тип із суфіксом **-ець**, за яким утворено поодинокі складні іменники, із семантикою «назва особи за фахом, певним заняттям, станом, місцем перебування»: *зона відчуження – зоновідчуженець, охорона здоров'я – охороноздоровець*.

Своєрідний різновид базових структур становлять займенниково-іменникові об'єктні конструкції, у яких стрижневий іменник (нерідко

віддієслівний) керує залежним займенником у родовому відмінку однини: *саморозвінчання – розвінчання самого себе* (займенник себе еліптизується). Його реалізує один словотворчий тип на означення опредметненого процесу над самим собою: *зомбування самого себе – самозомбування, кодування самого себе – самокодування, возвеличення самого себе – самовозвеличення, любування самим собою – самолюбівання, ошукування самого себе – самоошукування, цезор самого себе – самоцезор, імідж самого себе – самоімідж* та ін. Такі складні новотвори нерідко виражають іронічну оцінку вчинків і дій певних осіб, напр.: *Сьогодні, на жаль, у нас немає ніякої державної мовної політики – лише істеричні крики «рятуйте!» або зачумлене самозомбування: «наша мова калинова!»* (kharakternyk.in.ua/forum/viewtopic.php?id=956); *Необхідно навчитися адекватно оцінювати свої можливості, не вдаючись ні до самонищівної критики, ні до самовозвеличення, ні до самолюбівання* (old.niss.gov.ua/book/panorama/gutsal.htm).

Дещо меншу групу, порівняно з попередніми, становлять інноваційні композити, що спираються на атрибутивну синтагму – з головним іменником і залежним прикметником. Названі одиниці формують такі продуктивні словотворчі типи: 1) із суфіксом **-й-** для номінації певного поняття *рідна віра – рідновір'я, чужа віра – чужовір'я, пишні слова – пишнослів'я, російська мова – російськомов'я, живі слова – живослів'я, старший брат – стариобраття, зрілі літа – зрілоліття* та ін.; 2) із суфіксом **-ець** на позначення особи за певною заняттям, роботою, станом, посадою: *вільна боротьба – вільноборець, нове призначення – новопризначенець, висока посада – високосадовець, «Новий канал» – новоканалець*.

Близькою до попередньої словотвірної моделі є структура з атрибутивною синтагмою, але вже з головним іменником і залежним порядковим числівником. На її основі виник малопродуктивний словотворчий тип із суфіксом **-ець** на позначення особи за певною ознакою: *єдина кров – єдинокровець, єдиний податок – єдиноподатківець*. Напр.: *Не секрет, що багато в чому Україна змогла уникнути «безробітних бунтів» завдяки єдиноподатківцям і «тіньовій заробітній платі»* (www.personal-plus.net/420/7807.html).

Цікаво, що певна кількість аналізованих одиниць виникла на основі власних назв: *«Народна Рада» – народорадівець, Верховна Рада – верховнорадець, «Наша Україна» – нашоукраїнець, «Весела Січ» – веселосічовик*.

Важливо простежити стилеві і стилістичні особливості іменникових неологізмів-композитів. Відомо, що в лексиці дискурс

сучасних ЗМІ – це поєднання двох протилежних шарів слів. З одного боку, корпус раціональної лексики, скерованої до розуму читачів, слухачів та глядачів. Серед останніх переважають нейтральні слова, а також значною мірою терміни з різних галузей знань і діяльності людини. Вони є переконливим свідченням впливу наукового і ділового стилів на публіцистику, зростанням інтелектуалізації як усього українського соціуму загалом, так і окремих громадян зокрема. Так, із-поміж аналізованих субстантивів виділяємо ряд тематичних груп лексики: науково-технічна (*біблісконотонім, родознавство, козакознавство, блогосфера, лезотримач, ґрунтофрез, шумогасник, повітрозбірник*), суспільно-політична (*однофракцієць, нашоукраїнець, законотворення, громадянотворення*), економічна (*єдиноподатківець, валютодавець, чековласник, грошопровід*), медична (*снідоносій, йододифіцит, звукотерапія, тромбоутворення, м'язобіль*), релігійна (*іконоприхильник, рідновір, храмозвід*), спортивна (*рукоборство, лижсеролер*), офіційно-ділова (*документопотік, документообіг, справочинство*) й ін., пор.: *Багато різних блогів та сайтів люблять сьогодні обмусолювати тему про стан української блогосфери в цілому – існує вона чи ні, розвивається чи в занепаді* (webdigest.com.ua/blogosfera/vse-pro-blogy); *Йодододифіцит призводить до зниження імунітету, що автоматично збільшує ризик інфекційних захворювань* (mmo-oz.at.ua/index/chim_nebezpechnij_jododeficyt); *Обсяг документообігу визначають відповідно до кількості вхідних, вихідних та внутрішніх документів за певний період* (www.vobu.com.ua/ukr/crib).

З іншого боку, для урізноманітнення викладу, надання йому свіжості й неординарності, дохідливості, а головне – образності, експресивності й емоційності, щоб дійти не скільки до розуму, а стільки до серця респондентів, публіцисти й автори матеріалів постійно вдаються до творення інновацій. Це зумовлено такою важливою рисою стилю ЗМІ, як постійне прагнення і пошук нової маркованості на тлі раціонального стандарту і штампів. Оскільки інформація в публіцистиці завжди розрахована на емоційне сприйняття, то у відповідних контекстах відбувається продукування таких дериватів, які містять у собі не лише змістове, а й стильове навантаження. Публіцисти й дописувачі часто вдаються до поєднання іншомовних і власне українських основ або афіксів чи книжного елемента з розмовним (рідше – жаргонним), тобто до незвичного структурування різних за семантикою, будовою, стильовою належністю словотворчих одиниць («поєднанням непоєднуваного»), також відтворенням конкретної мовної ситуації, аналогією, асоціативними зв'язками тощо. Так виникають влучні слова-

характеристики особи (переважно оказіональні), які нерідко виражають певне ставлення до індивіда, події, ситуації, явища: *віришолінець* «поганий поет», *рекламолюб*, *суржикомовець* «той, хто розмовляє суржиком», *наварообіг*, *дурносмак*, *лівосуддя*, *братоподання* та ін. Пор.: *А от наші рекламолюби завершили огляд передачі* (Телеканал «1+1», 21.11.10); *Персонаж, Андрій Васильович Сушко, як він сам себе називає «месний агроном і вправитель»*, *суржикомовець-жертва: «Пан ахвіцер, дозвольте* (ukrsence.com.ua/zmist-zhurnalu/ukraïnskij-smisl-1-2012).

У дискурсі сучасних електронних і друкованих ЗМІ для досягнення певного стилістичного ефекту автори також вдаються до емоційно-експресивних, образних композитів-запозичень із розмовно-побутового стилю (рідше – стилізації новоутворень під розмовність): *кучмовоз* «двоколісний візок середнього розміру для перевезення пакунків з одягом, речами», *зомбоязик* «телевізор», *кнопкодав*, *дурнороб*, *жабодуха* «задрість, жадібність», *членовозка* та ін. Пор.: *Добрый попит і ціну мають ручні двоколісні візки, яких колись не робили. Легка, делікатна, складана – то кравчучка. Давня народна назва «бідка» відмирає. Тяжкий залізний кучмовоз здатний витримати і центнер – то вже справжня біда* («Поступ», 25.05.01); *Виявилось, що [Рівненська] обласна рада переїмає досвід своїх колег з Верховної Ради, коли депутати при голосуванні тиснуть на кнопки та приймають рішення замість відсутніх однопартійців. Після скарг на «кнопкодавів» від опозиційних депутатів голова облради провів перереєстрацію* («Рівне вечірнє», 28.04.11). Використання розмовних одиниць також зумовлене іншою визначальною ознакою аналізованого стилю – намаганням демократизувати та урізноманітнити виклад матеріалу, зробити його дохідливішим для пересічного громадянина, вплинути на емоції сприймача інформації, зацікавити його, переконати, спонукати до співпереживання, співчуття або викликати почуття неприйняття, осуду, зневаги тощо.

Спостереження над мовним матеріалом сучасних мас-медіа засвідчує, що з-поміж усіх нових маркованих назв істотно домінують одиниці негативно-оцінного характеру, серед яких переважають осудливі, іронічні, зневажливі, лайливі та навіть вульгарні слова: *пустомова*, *народовбивця*, *жлоболоди*, *українозневажець*, *українохульник*, *україножер*, *лохошукач*, *довбодзьоб*. Напр.: – *У вашій книжці є окремих розділ про формування Сталіна як **народовбивці**. Які ж чинники спричинилися до цього?* (day.kiev.ua); *Сам намісник Галичини, тобто перша особа після цісаря, граф Бадені, завзятий **україножер**, доцільно затримав стару систему виборів* (www.ji.lviv.ua/n63texts/hajda.htm). Це

відбувається тому, що більшість сучасних ЗМІ відбивають політичну, ідеологічну, етнічну, конфесійну боротьбу, продукують нерідко так званий «чорний піар», а іноді навіть потакають низьким смакам мовців, моді на знижене й вульгарне.

Інновацій позитивно-оцінного характеру нами зафіксовано значно менше: *душеопікун*, *блакитнопрапорник* «член ЄС», *хліботворець*, *землетрудиц* та ін. Пор.: *Що я селянка, донька хліботворця, Секрету з того зовсім не роблю. Люблю її, як хліб святий, як сонце. Себе за неї без вагань сплю* («Енергія», №9 (169), вересень 2011); *Культ успіху й багатства захопив землі землетрудиців. Зранку до ночі через телевизор ми споживаємо своє, вірніше, чуже гламурне щастя* («Пенсія», №88, лютий 2011).

Виявлено, що в сучасних українських мас-медіа найактивніше творяться й функціонують іменникові композити-неологізми в: а) заголовках, лідах газет і журналів, назвах теле- і радіопередач, програм тощо: *Вертолiт-«водожер»* (заголовок статті, «Україна молода», 10.06.05, с. 3); *Невсипуще телеоко* (заголовок статті, «Столиця», 14-20.12.01, с. 28); *«Цифросвіт»* (назва телепередачі); *«Вусолапохвіст»* (назва телепередачі); *«Відеолюх»* (назва музичної передачі); б) у гумористично-сатиричному дискурсі: *Голопунія*, *Моворосійськ* (Напр.: *Мій країна Голопунія живе добре! Пише Вам зять Омумбо Бонісімо Мутак голопупенко з Африки* (Укр. радіо, 21.04.04, о 9.12); в) дитячих газетах, журналах, передачах, мультфільмах: *драконоборець*, *запахобачення*, *радіоерик*, *дуркобол* (Напр.: – *Що ти робиши? – Винаходжу дуркобол* (Телебачення, ICTV, 17.02.02, о 17.46); – *Ми не миші, а радіоерики!* (Укр. радіо, 13.09.03, о 9.07); г) мові реклами: *осінній цінопад* та ін.

Цікаво, що серед аналізованих одиниць трапляються також і синонімічні утворення. Так, на позначення «народного депутата Верховної Ради України та інших рад» функціонують одиниці, на зразок: *верховнорадівець*, *значконосець*, *мандатоносець*, *білетоносець*, *кнопкодав*. Крім композита *верховнорадівець*, усі інші містять негативну оцінну семантику з відтінком іронії: *Як бачимо, вульгарний криміналітет, той, що був з татуванням і певним жаргоном, переходить під знамена «значконосців» різних рівнів, починаючи від районних рад* («Народна газета», 15.03.97); *Волаючи про соціальний захист малозабезпечених, мандатоносці захистили передусім себе, встановивши собі високу платню та всілякі пільги і відгородившись від відповідальності перед Законом депутатською недоторканістю* («Вечірній Київ», 19.09.95); *Другий секретар обкому коцюбіної партії*

переконує виборців, що в нинішній Верховній Раді майже нема «справжніх» комуністів, самі лише «запродавці, білетоносці», які два роки тому здали свою партію ні за цанову душу, а оці, легалізовані – такі справжні («Народна газета», №10(141), 1994).

Досліджено, що серед аналізованих утворень переважають іменники на позначення осіб, меншу групу становлять номінації конкретних предметів, назви абстрактних понять, процесів тощо.

Отже, іменникові композити-неологізми в мові сучасних ЗМІ розкривають невичерпні системні й асистемні можливості українського словотвору, виражально-зображальні інтенції мови. Надалі також варто глибше простудіювати такі одиниці в слов'янських, германських і романських мовах у зіставному аспекті.

Література

1. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова : Морфеміка. Словотвір. Морфологія : [підручник] / В. О. Горпинич. – К. : Вища школа, 1999. – 207 с.
2. Карпіловська Є. Зміни в структурі сучасної української мови та можливості їх моделювання / Є. А. Карпіловська // Українська мова. – 2011. – С. 3–18.
3. Клименко Н. Ф. Композит / Н. Ф. Клименко // Українська мова : Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Вид-во «Укр. ен-дія» ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 262–264.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2013 р.

УДК 811.161.2

В. Г. Сухенко

МОВА І ЧАС: УЗАЄМОДІЯ І РОЗВИТОК

Сухенко В. Г. Мова і час: узаємодія і розвиток.

Статтю присвячено колу питань, пов'язаних із функціонуванням мови в соціумі в контексті окремого часового виміру. Проаналізовано мовні явища, зумовлені змінами у світі останнього періоду; висвітлено мовний аспект неповноти культури кінця ХХ – початку ХХІ ст., проведено спостереження над мовою художніх творів.

Ключові слова: мова часу, суспільство, соціальний час, походження мови, унормованість.

Сухенко В. Г. Язык и время: взаимодействие и развитие.

Статья посвящена кругу вопросов, связанных с функционированием языка в социуме в контексте отдельного временного измерения. Проанализированы языковые явления, обусловленные изменениями в мире последнего периода; раскрыт языковой аспект неполноты культуры конца ХХ – начала ХХІ века, проведены наблюдения над языком художественных произведений.

Ключевые слова: язык времени, общество, социальное время, происхождение языка, нормированность.